

Чернега І.Л.

Національний університет «Одеська юридична академія»,

асистент кафедри кримінального процесу

НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ ОТРИМАНИХ В РЕЗУЛЬТАТІ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Поруч з іншими новелами нового Кримінального процесуального кодексу, з'явився такий новий для вітчизняної юридичної науки інститут, як негласні слідчі (розшукові) дії. В главі 21 регламентовано їх поняття та порядок здійснення. Але, не дивлячись на те, що негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих (розшукових) дій, в силу своєї специфіки, вони вимагають додаткового тлумачення та регулювання шляхом розробки та прийняття нових внутрішніх відомчих та міжвідомчих актів (Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар/Відп. Ред.: С.В. Ківалов, С.М. Міщенко, В.Ю. Захарченко. – Глава 21 - Аркуша Л.І., Х.: Одісей, 2013. – с. 509)

Як і слідувало очікувати, такі нововведення викликали багато дискусій як серед теоретиків, так і серед практиків, і вони не є безпідставними, оскільки проведення деяких негласних слідчих (розшукових) дій межує з обмеженнями прав і свобод людини і громадянина, які не допускаються ні міжнародним і ні вітчизняним законодавством.

З точки зору корисності для кримінального провадження, безперечно, впровадження негласних слідчих (розшукових) дій є абсолютним плюсом, адже вони дають нам змогу отримати докази, які не можливо отримати іншим шляхом і які можуть зіграти вирішальну роль у суді при вирішенні питання про винуватість чи невинуватість особи, яка притягується до кримінальної відповідальності. Але, можливість обмеження прав і законних інтересів в процесі їх здійснення підіймає ряд питань щодо допустимості таких доказів. Особливий інтерес з цього приводу викликають положення про втурчання в приватне спілкування та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи.

Ч. 1 ст. 253 КПК України закріплює, що особи, конституційні права яких були тимчасово обмежені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а також підозрюваний та його захисник мають бути письмово повідомлені прокурором або за його дорученням слідчим про таке обмеження. Виходячи з даної норми, можна дійти висновку, що законодавець допускає обмеження конституційних прав людини і громадянина, що в свою чергу протирічить нормі ст. 22 Конституції України, а саме, що при прийнятті нових законів чи при внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. В той же час, Конституція України в ст. 30, 31, 32 закріплює певні можливості обмеження прав людини і громадянина у виключних випадках, пов'язаних з метою запобігання злочину, в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини, але надає право здійснювати такі обмеження виключно суду. І хоча законодавець новим КПК ввів поняття слідчого судді, але в ч. 3 і ч.4 ст. 246 КПК він наділив правом приймати рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчого і прокурора. Чи не є дана норма такою, що не відповідає нормам Конституції? Якщо йде мова, про неналежного суб'єкта, то чи можна в такому випадку говорити про допустимість?

Ще одним недопрацьованим моментом в даному питанні є форма закріплення результатів проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Як відомо, негласні слідчі (розшукові) дії є різновидом слідчих розшукових дій. Але їм властива певна специфіка, яка виражається у втручанням у приватне життя особи. Хід та результати проведення негласних слідчих (розшукових) дій закріплюються в відповідному протоколі, який складається згідно з вимогами до протоколів про проведення слідчих (розшукових) дій. Та чи не потрібно в силу специфіки інституту негласних слідчих (розшукових) дій удосконалити форму закріплення їх результатів? Ні КПК ні інші нормативні акти не встановлюють конкретних особливих вимог до протоколу про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (Докази і доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Михайла Макаровича Михеєнка): матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 6-7 грудня 2012 р., м. Київ. – Х.: Видавець Строков Д.В.,

2013. – Глушков В.О., Білінчак О.А., - Використання результатів аудіоконтролю особи у кримінальному провадженні - с.117). А як відомо, одним із критеріїв допустимості доказів є належна форма закріплення. На нашу думку, законодавцеві слід приділити увагу даному питанню при прийнятті нових нормативно-правових актів, чи при удосконаленні вже існуючих.

Досить цікавою на наш погляд є ч.2 ст. 253, яка закріплює процедуру повідомлення осіб, щодо яких проводилися негласні слідчі (розшукові) дії. Конкретного часу в який особі повинно бути повідомлено, що по відношенню до неї проводилися негласні слідчі (розшукові) дії. Законодавець залишає на власний розсуд прокурора конкретний час такого повідомлення з орієнтацією на відсутність загрози для життя та здоров'я осіб, які причетні до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, але зазначає, що таке повідомлення повинно бути здійснено протягом 12 місяців з дня припинення таких дій, але не пізніше звернення до суду з обвинувальним актом. Аналізуючи дану норму, ми бачимо, що фактично особа, щодо якої проводяться негласні слідчі (розшукові) дії протягом року може навіть не підозрювати про втручання в її особисте життя. Особливо це стосується тих випадків, коли проводиться аудіо-, відео контроль, арешт та виїмка кореспонденції, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем та обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи. На наш погляд, грань між обмеженням прав особи в цілях кримінального провадження і їх порушенням дуже тонка, оскільки втручання в особисте життя зробить доступною й іншу, не лише необхідну для досудового розслідування, інформацію про особу, яка стосується її особистого життя. І хоча КПК закріплює, що така інформація повинна бути негайно знищена, але завжди присутній людський фактор. Автор вважає можливим запровадити відшкодування особі моральної шкоди у випадку, коли відносно неї проводилися негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з втручанням у особисте життя, але інформація отримана в ході проведення даних дій підтвердила невинуватість особи у вчиненні правопорушення у якому вона підозрювалась.

Отже, оскільки проведення окремих видів негласних слідчих (розшукових) дій тісно пов'язане з втручанням в особисте життя особи, вважаємо, що законодавцеві необхідно приділити більше уваги формі закріплення результатів проведення таких дій, акцентувати увагу на підготовці кадрів, уповноважених безпосередньо на їх здійснення, доопрацювати інститут кримінальної відповідальності за розголошення інформації, отриманої в результаті їх проведення і закріпити відповідні норми в Кримінальному кодексі України та, можливо, впровадити змогу отримання відшкодування матеріальної шкоди особою у випадку, коли щодо неї проводились негласні слідчі (розшукові) дії, але їх результати спростували підозри, щодо причетності відповідної особи до вчинення притиправного діяння в якому вона підозрювалась.